

CÃ'ng dá»¥ng yáº¿n sÃ o ?

Ã'Ã'ng gÃ'p cá»¥a Webmaster
08/03/2008
Cáº-p nháº-t 22/03/2008

Yáº¿n sào Ä'Æ°á»£c dùng trong nhía»•u thang thuá»'c. Theo tá»¥c truyá»•n, tính cháº¥t quý cá»¥a nó là kích dá»¥c, vì váº-y má»™t sá»' Ä'õng ngÆ°á»•i Trung Quá»'c dùng nó trong má»¥c Ä'ích ná»¥y. á»ž bên nÆ°á»»c áº¥y, nhá»ng ngÆ°á»•i hút thuá»'c phiá»†n Ä'fn nó buá»•i sáng Ä'á»f láº¥y láº¿i sá»©c

Há»• tin là yáº¿n sào cá»¥ng cá»' lÆ°u thông, nuôi dÆ°á»ng huyáº¿t tÆ°Æing, làm áºm bá»™ máy hô háº¥p cÃ'ng nhÆ° thá»t, tiáº¿p táº¿ nÄ'fng lá»±c Ä'á»•i sá»ng, bá»"i dÆ°á»ng sá»©c khá»•e, giúp ích chuyá»fn hóa, háº¥p thu thá»©c Ä'fn cá»¥a cÆ°i thá»f. Tá»¥ cáº¿t khí âm dÆ°Æing trong vÃ' trá»¥ mà thành, Ä'Æ°á»£c gá»•i là tâm dá»ch, huyá»•n tÆ°Æing, n dá»ch, nó có tác dá»¥ng Ä'ía»•u hòa khí huyáº¿t, bá»"i bá»• lá»¥c phá»¥ ngÃ' táº¿ng, tÄ'fng dinh dÆ°á»ng toàn diá»†n cÆ°i thá»f, làm cho trí não minh máºn, thân thá»f cÆ°á»•ng tráng, máºt sáng, tai thông, … tháº-t là má»™t vá»« thuá»'c cáº£i lão hoàn Ä'á»ng, há»"i xuân cÆ°á»•ng lá»±c (18). Tháº-t váº-y, trong Báº£n tháº£o cÆ°Æing má»¥c tháº-p di (1765) Ä'ã có ghi tính cháº¥t cá»¥a yáº¿n sào là vá»« ngá»•t, tính bình, vào hai kinh pháº¿ và vá»«. Tác dá»¥ng cá»¥a nó là nuôi pháº¿ âm, tiêu Ä'á»•m, háº¿t ho, nên thÆ°á»•ng dùng chá»ª hÆ° hao, ho lao, hen suyá»fn, thá»• huyáº¿t, sá»t tá»«ng cÆ°in (Ä'TL). Sách Ä'áº¿t nguyên giáº£i thích tá»• yáº¿n là háº£i pháº¿n tá»« khí trong và gió mát mà ra: nhÆ° váº-y nó tÄ'fng cÆ°á»•ng kim tÆ°Æing á»©ng vá»»i pháº¿ và thá»¥y liên há»† vá»»i tháº-n. Nhá»ng sách Há»©a cáº¿n trai, Tùng tân, Viá»†t lá»¥c Ä'á»•u có nêu lên nhá»ng Ä'á»©c tính áº¥y cá»¥a tá»• yáº¿n. Nhá»ng sách HÆ°Æing tá»• bút, Hoàn du bút ký nháº¥n máºnh vá»• nhá»ng tá»• chim Ä'á»•, yáº¿n huyáº¿t sào, vì có máu cá»¥a chim, ráº¥t hiáº¿m. Ngày nay còn láº¿i nhía»•u thang thuá»'c bá»• duá»ng nhÆ° Truyá»•n thi lao trái hoàn: yáº¿n huyáº¿t sào (5 lÆ°á»£ng), tá»- hà xa (tá»©c là nhau ngÆ°á»•i, 2 cái), ngÆ°u hoàng (sá»•i máº-t bò, 1 lÆ°á»£ng) và cáp giá»»i (tháº±n láº±n bay, 2 con) nghiá»•n thành bá»™t rá»"i trá»™n vá»»i máº-t ong, nhá»"i thành viên lá»»n cá»i háº¿t sen, Ä'fn má»—i tá»"i 20 viên trong luông 10 ngày (1). NgÆ°á»•i ta còn báº£o yáº¿n sào có tính cháº¥t chá»ng già, gia háº¿n Ä'á»•i sá»ng. Nhá»ng nhà hàng Há»ng Kông quáº£ng cáo nó có kháº£ nÄ'fng chá»ª bá»†nh lao phá»•i, ung thÆ°, SIDA và giúp bá»†nh nhân Ä'ã Ä'Æ°á»£c chá»ª báº±ng bá»©c xá»i mau phá»¥c há»"i (16). Bên nÆ°á»»c ta, yáº¿n sào thÆ°á»•ng Ä'Æ°á»£c dùng dÆ°á»»i dáº¿ng thuá»'c sáºc, 6-12g má»—i ngày: cho vào túi váº£i, thêm nÆ°á»»c Ä'un sôi, Ä'á»f láºng mà uá»ng (Ä'TL). NhÆ°ng chim yáº¿n không chá»%o có thành pháº¿n cáº¥u táº¿o tá»• là quý. Bên cáº¿nh còn có nhá»ng táº¿p cháº¥t cÃ'ng Ä'Æ°á»£c dùng làm thuá»'c. Yáº¿n nhá»¥c tháº£o là má»'c meo má»•c trong tá»• bá»« áºm Æ°á»t. LÆ°Æing y Tàng Khí trong sách Thiên kim phÆ°Æing Ä'á»f chá»ª chá»©ng Ä'ái Ä'Æ°á»•ng. Yáº¿n pháº¿n, tá»©c: là cá»©t chim, có tính cháº¥t giáº£i Ä'á»™ NgÆ°á»•i ta nghiá»•n nó vá»»i hành thành viên to báº±ng há»™t báºp, uá»ng má»—i ngày 3 viên, gây ra bài tiáº¿t nÆ°á»»c tiá»fu Ä'Æ°a luôn cháº¥t Ä'á»™ ra ngoài. Sào yáº¿n ná»™i tá»- là chim yáº¿n cháº¿t trong tá»•, có Ä'áºc tính chá»ª ho lao, phá»•i kiá»†t. Xác chim sáº¿ch lông Ä'Æ°á»£c Ä'á»t vá»»i tá»• rá»"i nghiá»•n thành viên Ä'á»f dùng (1). Tuy Ä'Æ°á»£c dùng làm thuá»'c, Ä'á»™ cá»¥a cá»¥a tá»• yáº¿n váºn là món Ä'fn. Ä'ía»•u cáº¿n thiáº¿t trÆ°á»»c tiên là pháº£i thanh lá»•c tá»•. NhÆ° trên Ä'ã tháº¥y, dùng kim, móc Ä'ái rác, pháº¿n lông chÆ°a Ä'á»¥; á»Ý nhà báº¿p thÆ°á»•ng pháº£i ngâm nó trong má» thá»f tích nÆ°á»»c lá»»n gáº¥p mÆ°á»•i thá»f tích tá»•, khoáº£ng má»™t, hai tiáº¿ng Ä'á»ng há»« cho Ä'áº¿n khi sá»£i yáº¿n tÆ°i ra. Thá»•i gian ná»¥y phá»¥ thuá»™ cá»' Ä'á»™ keo dính cá»¥a sá»£i, tá»« Ä'áº¥y chá»%o Ä'á»«nh luôn cháº¥t lÆ°á»£ng cá»¥a tá»•. Sau Ä'áº¥y pháº£i nhào trá»™n sá»£i yáº¿n vá»»i dáº¿u phá»¥ng Ä'á»f tách nhá»ng lông tÆ°i cuá»'i cùng, rá»"i dùng nÆ°á»»c rá»-a nhía»•u láº¿n dáº¿u áº¥y. Náº¿u cáº¿n, pháº£i láºp láº¿i nhía»•u láº¿n cách rá»-a ná»¥y. Khi Ä'ã sáº¿ch háº¿t lông, yáº¿n sào má»»i Ä'Æ°á»£c Ä'em Ä'i ná»¥u Ä'fn. Có nhía»•u cách Ä'fn yáº¿n sào, pháº¿n lá»»n món nào cÃ'ng ná»¥u chÆ°ng cách thá»¥y. NgÆ°á»•i ta thÆ°á»•ng ná»¥u cháo yáº¿n vá»»i thá»t gà hay thá»t bò. Có thá»f ná»¥u bá»« câu non vá»»i yáº¿n sào gá»•i là bì câu tân yáº¿n sào: bá»« câu pháº£i háº£m chín rá»"i má»»i cho thêm tiêu, muá»'i, gia vá»« và yáº¿n sào, má»—i con chim má»™t tô. Ai thích Ä'fn ngá»•t thì ná»¥u chè yáº¿n: cá»© 750 ml nÆ°á»»c bá»• vào hai tá»• yáº¿n, náº¿u có nên dùng Ä'Æ°á»•ng phèn. CÃ'ng có thá»f ná»¥u chè yáº¿n vá»»i há»™t sen: cá»© má»™t tá»• dùng khoáº£ng 30 há»™t sen, Ä'Æ°á»•ng cân báº±ng ná»-a há»™t sen, nÆ°á»»c thá»f tích báº±ng 7- láº¿n há»™t sen. Má»™t cháº¥t thuá»'c Ä'á»™ Ä'áo, má»™t món Ä'fn ngon bá»• nhÆ° váº-y, táº¥t nhiên yáº¿n sào là má»™t món hàng quý báu, Ä'áºt tiá»•n. Tá»« xÆ°a, trong sách vá»Ý Trung Quá»'c, ngÆ°á»•i ta Ä'ã xáº¿p yáº¿n sào tùy theo màu cá»¥a tá»•: Ä'en, tráºng và Ä'á»•. Cáº£ ba Ä'á»•u Ä'fn Ä'Æ°á»£c nhÆ°ng tá»• tráºng quý hÆ°in tá»• Ä'en, tá»• Ä'á»• còn quý dành Ä'á»f làm thuá»'c. Cáº£ má»™t thá»•i, yáº¿n sào Há»™i An Ä'ã ná»•i tiáº¿ng không nhá»ng á»Ý nÆ°á»»c ta mà còn qu cáº£ Trung Quá»'c là nÆ°i tiêu thá»¥ nhía»•u. Nó Ä'Æ°á»£c xáº¿p làm ba háº¿ng: quan yáº¿n sào, hay quan tá»± yáº¿n sào tá»©c là tá»• yáº¿n quan, màu tráºng ngà, dày, lá»»n, háº¿ng nháº¥t; thiên tá»± yáº¿n sào tá»©c là tá»• yáº¿n trá»•i, màu xanh da trá»•i, ít dày hÆ°in, háº¿ng nhì; Ä'á»«a tá»± yáº¿n sào tá»©c là tá»• yáº¿n Ä'áº¥t, màu vàng hay Ä'en, má»•ng và nhá»• hÆ°in, háº¿ng ba. ThÆ°á»•ng ngÆ°á»•i ta cho tá»• gá»i lúc chim còn á»Ý, quý hÆ°in tá»• trá»ng vì các tá»• ná»¥y Ä'ã nhuá»m màu vàng láº¿i thêm chá»©a Ä'á»±ng Ä'á»¥ thá»© táº¿p cháº¥t nhÆ° rác, lông, pháº¿n, … Ngoài ra còn có các loáº¿i bài tá»± yáº¿n sào hay yáº¿n sào bài là tá»• chÆ°a làm xong, mao yáº¿n là tá»• vá»«a má»»i làm xong và yáº¿n huyáº¿t sào là tá»• có táº¿m máu vi, nhÆ° Ä'ã tháº¥y, Ä'Æ°á»£c chim làm vào lúc vô cùng má»†t má»•i, pháº£i ná»•i lá»±c cá»' nhá»ng Ä'á»©c tính y há»•c nhÆ° chá»ª bá»†nh lao phá»•i và nhá»ng chá»©ng suy sút tinh tháº¿n (1). Trên tháº¿ giá»»i ngày nay, nhía»•u nÆ°á»»c tiêu thá»¥ và nháº-p cáº¿ng yáº¿n sào; nÄ'fm 1991: (kg), Canada (395), Ä'ai Loan (2.095), Nháº-t Báº£n (2.811) và chiáº¿m ká»- lá»¥c là Há»ng Kông (124.093). NÆ°i vá»«a nháº-p cáº¿ng vá»«a xuáº¥t cáº¿ng, Há»ng Kông là ngã ba thá»« trÆ°á»•ng. Trong khoáº£ng 30 nÄ'fm, sá»' nháº-p cáº¿ng Ä'ã tÄ'fng 30 láº¿n và nÄ'fm 1988 Ä'áº¿t má»©c tá»"i cao 161.000 kg. Tính sá»' tá»• thì Há»ng Kông nháº-p cáº¿ng 19,9 triá»†u cái nÄ'fm 1989, sá»¥t xuá»ng 18,7 triá»†u nÄ'fm 1990 và chá»%o còn 17,5 triá»†u nÄ'fm 1991. Nhá»ng con sá»' ná»¥y xem gáº¿n nhÆ° là sá»' hàng lÆ°u Ä'á»™ng toàn tháº¿ giá»»i, ngoáº¿i trá»« sá»' tiêu thá»¥ ná»™i Ä'á»«a. Giá tiá»•n mua thay Ä'á»•i tùy xá»©,

láº½ táº½t nhiên phá»¥ thuá»™c cháº½t IÆ°á»£ng tá»‘ yáº½n, cháº³ng háº½n nhÆ° giá yáº½n cá»§a các nÆ°á»c táº½i Há»ng Kông nĂfm 1991: (USD/kg) Mã Lai (216,77), Tân Gia Ba (224,14), Thái Lan (472,39), Nam DÆ°Æjng (573,88), Miáº½n Ä°iá»†n (A1.010,18) và Ä°áº½t nháº½t là Viá»†t Nam (1.333,04) vì yáº½n nÆ°á»c ta Ä°Æ°á»£c xem thuá»™c loáº½i "tráº½ng", háº½o háº½ng. Giá yáº½n ngày càng tĂfng vì á»Ỗ nhía»•u nÆ°á»c sáº½n xuáº½t, chim dáº½n dáº½n bá»† tiá»†t nòi: tĂfng giáº½p 20 láº½n tá»• 1975 Ä°áº½n 1991 và trong nhá»ng nĂfm giáº½n Ä°ây Ä°Æ°á»£ng tĂfng giáº½p 10 láº½n chá»% sá»‘ láº½m phát (16). Vào Ä°áº½u tháº½ ká»• 21, giá má»—i kilô Ä°ã Ä°áº½t Ä°áº½n 5000 USD. Vài con sá»‘, tuy tÆ°Æjng Ä°á»‘i cĂ©, cĂ©ng nói lên pháº½n nào thá»† trÆ°á»ng quan trá»ng cá»§a yáº½n sào và Ä°ánh má»™t tiáº½ng chuông báo Ä°á»™ng cho nòi giá»ng chim yáº½n. Liá»†u rá»‘i nhá»ng "tráº½i nuôi chim yáº½n bán thuáº½n dÆ°á»jng" Ä°á»c biá»†t á»Ỗ Pak Phanang bên Thái Lan, có bù Ä°áº½p Ä°Æ°á»£c gì không? Và Quy Ä°á»c ThÆ°Æjng mãi vá»• nhá»ng loài Ä°á»™n và Thá»±c váº½t Hoang dã (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora CITES) sáº½ báº½o vá»† Ä°Æ°á»£c pháº½n nào chim yáº½n? Nhu cá»§u tĂfng nhía»•u, tá»• chim ít láº½i, giá cáº½ má»c sá»©c leo thang. Chính nhá»ng nhà buôn bán yáº½n sào cĂ©ng muá»n có má»™t cuá»™c há»£p tác quá»c táº½ Ä°á»f báº½o Ä°áº½m má»™t má»©c Ä°á»™ thÆ°Æjng mãi vá»• «a pháº½i hòng tá»n táº½i lâu dài má»™t nguá»n lá»£i thiên nhiên quy báu. Ä°áº½ng khác, nhá»ng ngÆ°á»i sinh sá»ng nhá»• yáº½n sào, nhá»ng ngÆ°á»i vui thú thÆ°á»Ýng thá»©c hÆ°Æjng vá»† tô cháo, chén chè tá»• yáº½n, có nghĂ© Ä°áº½n chĂfng khi ngÆ°á»i "háº½ yáº½n" láº½i giá»† tá»•, cÆ°á»p bóc tàn phá hang yáº½n là gây khá»• Ä°á»u cho nhá»ng sinh váº½t sá»ng chung thá»§y hiáº½m có vá»†i nhau trong tình nghĂ©a vá»£ chá»ng giá»†a thiên nhiên, suá»† Ä°á»i táº½n tá»¥y làm tá»• nuôi con, không há»• láº½i gây phiá»n hà, phá phách, tuyên chiáº½n vá»†i con ngÆ°á»i? "•hellip; náº½u má»™t trong hai vá»£ chá»ng cháº½t trÆ°á»c thì con chim còn láº½i không bao giá»• Ä°i tìm má»™t báº½n tình khác, nó cá»© sá»ng váº½y cho Ä°áº½n khi lìa bá»• cõi Ä°á»i hoáº½c lao Ä°áº½u vào vách Ä°á» cháº½t cùng nhau. Trong báº½y Ä°àn yáº½n không bao giá»• bay vÆ°á»£t lên Ä°áº½u nhá»ng con khác và yáº½n chá»% có duy nháº½t má»™t quê hÆ°Æjng. Dù có Ä°Æ°a yáº½n Ä°i báº½t cá»© Ä°á»u xa ngàn trùng cuá»†i cùng nó cĂ© vá»• nÆ°i cĂ©. Ä°áº½y má»†i là Ä°iá»•u làm chúng ta cáº½m phá»¥c và trân trá»ng" (17). Cuá»n phim tài liá»†u "Yáº½n và ngÆ°á»i" cá»§a nhà Ä°áº½o diá»...n VĂfn Lê Ä°ã Ä°á»• cao nhá»ng Ä°á»©c tính cá»§a chim yáº½n cáº½n pháº½i Ä°Æ°á»£c phá»• biáº½n, xem nhÆ° là góp pháº½n vào giá»†c giáº½c con ngÆ°á»i. Võ Quang Yáº½n - <http://vietsciences.free.fr> Trích Thông tin Khoa há»•c và Công nghệ»† 3(21) (1998) 112-120